

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1143

מסכת יומא ז' - י"ג ♦ מעשרות א', ב' - א', ה'

בס"ד, ו' אייר תשפ"א

השבוע בגליון

- ♦ בגטו קובנא היתה חובת מזוזה בתקופת השואה?
- ♦ מהי מטרת בית הכלא?
- ♦ מתי צריך לבדוק מזוזה?
- ♦ ברכה על החזרת המזוזה

♦ תאי הכלא בבית סוהר, חייבים במזוזה?

- ♦ איסור הסחת הדעת מן התפילין
- ♦ הכל על "בת קול"
- ♦ קביעת מזוזה בכל שנה מחדש, באחד מחזרי הבית
- ♦ מדוע לא קובעים מזוזה בפתח הסוכה?

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

דפים של דמעות

מעשה מופלא סיפר הגאון רבי אברהם קלמנוביץ' זצ"ל, ממיסדי עולם התורה ביבשת אמריקה, לתלמידי ישיבת מיר בארצות הברית.

כה סיפר: מעשה זה אירע באבי זקני, רבי אשר קלמנוביץ' זצ"ל. ירא אלוקים מרבים היה סבי זה, בקי בש"ס ופוסקים. אמנם זכה לגדולתה של תורה, אך גדולה של ממון לא נפסקה עליו משמים וכל ימיו חי בדחקות ובצמצום. אף על פי כן הוא מעולם לא הוגיע את מוחו בטרדות של "וכי תאמרו מה נאכל" אלא נתן את כל מעייניו בתורה ובמצוותיה.

בן קטן היה לו לרבי אשר, "ליבילה". כאשר זכה להוביל את ליבילה ל"חידר", היה זה יום שכולו שמחה ובלילה לא ירדה שינה על עיניו. גם רעייתו הצדקנית לא הניחה תנומה לעפעפיה ומידי פעם פלטה אנחת התרגשות ותפילה: "אוי! מחר ליבילה הולך לחידר".

על ההתרגשות העפילו ושגבו האושר והשמחה ששררו בבית בהגיע הדעה מבית המלמד: "נא לשלוח עם ליבילה גמרא בבא מצינא בתחילת השבוע הבא!" רבי אשר ורעייתו לא היו מסוגלים לאצור את השמחה בליבם. וכי דבר קטן הוא? "ליבילה מתחיל ללמוד גמרא בבא מצינא!" מנגד ריחפה בחלל הבית מצוקתם של בני הזוג שלא ידעו את נפשם מהיכן יקחו את הכסף הדרוש לקניית הגמרא, שכן זה ימים רבים לא נמצאה בבית פרוטה לפורטה.

עם בוקר השכים רבי אשר, ולאחר תפילת שחרית מיהר בצעדים עליזים אל חנותו של ר' אהרן, לקנות לליבילה גמרא, כשבאמתחתו צרוו מטבעות קטן. חנותו של ר' אהרן היתה חנות הספרים היחידה, ואף היא, כל 'חנותו' לא היתה אלא ארגז ובו כמה ספרים וחצאי ספרים שהיה קונה ומוכר ברווח מועט.

צדד רבי אשר אל ביתו של ר' אהרן כשבליבו מתנגנות המילים "ליבילה - מתחיל - ללמוד - גמרא - בבא-"

◀

דף ז/ב חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה ושעה קל וחומר מציץ

איסור הסחת הדעת מן התפילין

השבוע נלמד בדף היומי את דברי רבה בר רב הונא: "חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה ושעה, קל וחומר מציץ. ומה ציץ, שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה על מצחו תמיד - שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה - על אחת כמה וכמה". כלומר, יש למשמש בתפילין כדי שלא להסיח מהן את הדעת, והלכה זו נלמדת בקל וחומר מן הציץ. על ציץ הזהב שעל מצחו של הכהן הגדול היה כתוב השם המפורש, והכהן הגדול הצטווה שלא להסיח דעתו ממנו. קל וחומר, שאין להסיח דעת מן התפילין, בהן עשרים ואחת שמות של הקב"ה בתפילין של יד ועשרים ואחת בתפילין של ראש.

קיימת מחלוקת ראשונים יסודית, אם קל וחומר זה מן התורה הוא, או מדרבנן.

משמעות דברי הרמב"ם (הל' תפילין פ"ד הלכה י"ד, ועיי' "חיי אדם" כלל י"ד סעיף ט"ו), כי הלכה זו מן התורה. אולם, בעלי התוספות (ד"ה "ומה ציץ") סוברים, כי הלכה זו, שאין להסיח דעת מן התפילין, מדרבנן היא [יתכן שמחלוקת זו מהותית ביותר, שכן, אם איסור היסח הדעת הוא מן התורה, הסברה נותנת, שלא ניתן לקיים מצוות הנחת תפילין בשעת היסח הדעת, ואכן כך כתב ה"נימוקי יוסף", ואם איסור דרבנן הוא, לא מצינו שחכמים הפקיעו מפני כך את עצם קיום המצווה - ראה בספר "מנחת אליהו" סי' ל"ג אות ב' בשם הגרמ"ד סולוביצ'ק שליט"א].

במאמר זה לא נתמקד במחלוקת הראשונים, כי אם בקל וחומר עצמו.

הבה נחקורה, קל וחומר זה מה טיבו.

באמצעות "קל וחומר" למדים דינים והלכות, אם בדבר הקל אסור לעשות כך וכך, ודאי שבדבר החמור, אסור לעשות כן. ובכן, שומה עלינו לבדוק, אם לפנינו דבר "קל" ודבר "חמור".

שמו של הקדוש ברוך הוא, קדוש הוא ויש לנהוג בו בקדושה ובטהרה. אין חולק על כך. ברם, האם שני שמות "חמורים" הם יותר משם אחד? האם גדולה דרגת הקדושה שלהם? לפנינו שתי קדושות, אך לא חומרה יתירה. מעתה, יש להבין את הקל וחומר הנדרש בגמרתנו, ומה ציץ הזהב ה"קל" מפני שיש בו שם אחד, חובה למשמש בו כדי שלא להסיח את הדעת, ודאי שבתפילין ה"חמורות", מפני שיש בהן שמות קודש רבים, נאמרה הלכה זו.

איה ה"קל" והיכן ה"חומר"? הא למה הדבר דומה לאדם האומר, אם יהודי שיש לו בית אחד חייב לקבוע בו מזוזה, קל וחומר שיהודי שיש לו בתים הרבה חייב לקבוע בהם מזוזה... וכי מפני שיש לו בתים רבים, חומרתו של כל אחד מהם מרובה מן הבית הבודד?

כאשר נתבונן בשאלה זו נבחין, כי היא מבוססת על ההנחה, שאיסור הסחת הדעת מתייחס לשמות הקודש. כלומר, הלכה היא, כי על הכהן הגדול לזכור כל העת את השם הקדוש הנישא על מצחו ולא להסיח דעת ממנו, וממילא איננו מבינים, מה קל וחומר שייך לדרוש מכאן לתפילין. ניתן להבין, כי כשם שמשם הקודש שבציץ אין להסיח דעת, כך גם משמות הקודש המרובים שבתפילין אין להסיח דעת, אך "קל וחומר" - אין.

צעילוי נשמת

מרת **בילא** ע"ה

ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע ז' אייר תשע"ג

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה

צעילוי נשמת

הר"ר **חיים זאב מובשובסקי** ז"ל

ב"ר רפאל משה ז"ל נלב"ע ט' באייר תשמ"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

ברם, הגרי"ז מבריסק זצ"ל ביאר, כי אין כוונת הגמרא לאיסור היסח הדעת משמות הקודש, אלא מן הציץ עצמו ומן התפילין עצמן, או-אז, הקל וחומר מובן היטב. כלומר, ציץ הזהב מתקדש מפני שעליו שם ה', ומפני כך אין הכהן הגדול רשאי להסיח דעתו מן החפץ הקדוש שעל מצחו. עתה דורש רבה בר רב הונא קל וחומר: אם ציץ הזהב מתקדש בגינו של שם ה' אחד החקוק עליו, קל וחומר שהתפילין אשר עליהן שמות ה' רבים, מתקדשות, ובוודאי שאף מהן אין להסיח את הדעת... (פניני הגרי"ז" עמוד רמ"ז ואילך ו"תורת זאב" סי' י"ז).

דף ט/ב ועדיין היו משתמשין בבת קול הכל על "בת קול"

בגמרתנו אנו למדים על העברת רצון ה' לחכמיו באופנים שונים. תחילה השתמשו בנבואה, ומשהסתלקה הנבואה נותרה רוח הקודש. משנסתלקה רוח הקודש, עם פטירת חגי, זכריה ומלאכי, הנביאים האחרונים, "עדיין היו משתמשין בבת קול". במסכת בבא בתרא (דף יב/א, מאמר "נבואה נמסרה לשוטים ולקטנים - כיצד ומדוע?"), עסקנו בהבדל שבין נבואה לרוח הקודש. במאמר זה נתמקד בבת קול; מהי בת קול, ועל שם מה היא קרוייה "בת קול".

מהי "בת קול"? "בת קול" הוא קול משמים המיועד לבני אדם, והוא מגיע לאדם המיועד בלשונו ובשפתו. בעל תוספות יום טוב (משנה, יבמות, פרק ט"ז, משנה ו') כותב, כי "בת קול" הוא "קול מחודש לשעתו מאת הבורא יתברך, להודיע סודו ליראיו". כלומר, לאחר שפסקה דרגת הנבואה, התחדשה ה"בת קול", אשר נותרה גם לאחר שהסתלקה רוח הקודש מיראלי, כמבואר בסוגייתנו.

על שם מה הכינוי "בת קול"? הרא"ש (בתוספתו לסנהדרין יא/א ד"ה בת קול) כותב, כי "בת קול" מלשון מידה, כלומר, קול מדוד, הנשמע לאזני המיועד לשמעו בלבד... במחזור ויטרי (סימן תכ"ט) מבואר, כי בת קול היא מדת קול הנמצאת בפני עצמה ברוח המנשבת. בעלי התוספות (סנהדרין יא/א ד"ה בת קול) מבארים, כי הכינוי "בת קול" בא על שם שדרגה זו פחותה מדרגת הנבואה, והיא למטה הימנה. אף כינוה במתכוון "בת קול" ולא "בן קול", כדי להדגיש את חולשתה לעומת הנבואה, כשם שהבת חלשה מן הבן.

הבנת רצון הבורא על ידי שמיעת קול אדם: רבי צדוק הכהן מלובלין (דובר צדק עמוד 142) סבור, כי קיימת גם "בת קול" שנשמעה על ידי חז"ל, אשר בחכמתם הרבה שנבעה מן התורה הקדושה בה הגו, ידעו להתבונן בדברים שנאמרו על ידי אנשים, ומתוך כך למדו את רצון ה'. אותם אנשים שדיברו, לא ידעו כלל, כי דיבורם משמש כ"בת קול", אך החכמים התבוננו וידעו זאת, לפי שהקב"ה זימן להם לשמוע דיבורים שונים, לפי הצורך.

את דבריו הוא מוכיח מן התלמוד הירושלמי (שבת פ"ו הלכה ט') המספר, כי רבי יוחנן וריש לקיש אבו לרדת בבבל, לחלות את פני שמואל. בטרם יציאתם אמרו: "נלך אחר שמיעת בת קול", כדי לדעת אם נכונה דרכנו. עברו השניים סמוך לבית כנסת ושמעו נער קורא את הפסוק (שמואל א' ח/ג) "ושמואל מת". או-אז הסיקו, כי שמואל הבבלי כבר אינו בין החיים, ונסיעתם לשווא. הרי לנו, כי הגמרא מכנה שמיעת קול מפי אדם אחר - "בת קול".

על שם מה הכינוי "בת קול"? מסביר רבי צדוק, כי כוונת הדברים להד. כלומר, האדם המדבר את המשפט אותו שומעים חכמים, הרי הוא כהד לדבריו של הקב"ה, הרוצה להשמיעם לחכמים. אולם, מהר"צ חיות (אמרי בינה סימן ו'), וכן כתב הג"ר ראובן מרגליות, בפתיחתו לשו"ת מן השמים, עמוד ל"ד סד"ה (מלבד) חולק בתוקף על דעה זו. לדעתו, אכן, פעמים שכוונת התלמוד בהזכירו "בת קול", היא לקולות בני אדם, אך כאשר הגמרא אומרת שנשמעה "בת קול משמים", מדובר על קול הבא מן השמים, כעין נבואה, וצורת שמיעת קולות אדם על ידי חכמים, אינה בגדר ה"בת קול" הנודעה, שדרגתה פחותה מן הנבואה (וראה עוד בדברי הג"ר מרגליות שם).

דף יב/ב ורבנן לטעמיהו דאמרי סוכה דירת עראי בעינן ולא מחייב במזוזה קביעת מזוזה בכל שנה מחדש, באחד מחדרי הבית

ברבות מן הדירות הממוקמות בקומה העליונה, קיים "חדר סוכה". תקרתו של חדר זה מקורה בגג משופע הניתן להסרה, ובתקרה פנימית קלה הניתנת גם היא להסרה, ובהתקרב חג הסוכות, מסירים בעלי הדירות את התקרות ומניחים סכך מעל החדר, והרי לנו סוכה כשרה למהדרין.

במאמר הבא נבדוק, האם על בעלי דירות אלו, לקיים בכל שנה מצוות קביעת מזוזה מחדש. **מדוע לא קובעים מזוזה בפתח הסוכה?** בגמרתנו מבואר, כי לשיטת חכמים, סוכה פטורה ממזוזה, לפי שהיא "דירת ארעי", ולא חייבה התורה לקבוע מזוזה בדירה שאינה קבועה, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' רפ"ו סעיף י"א), ואכן, בפתחי הסוכות הארעיות, איננו קובעים מזוזה.

השאלה המתבקשת היא, אם פטור זה תקף גם לגבי סוכה העשויה בדירת קבע. כלומר, ברי כי חכמים התכוונו בדבריהם לסוכה הנעשית לשבעת ימים לצורך קיום מצוות סוכה. סוכה זו אינה נחשבת מבנה של קבע, ולפיכך פטורה היא ממזוזה. ברם, מה דינה של סוכה העשויה במבנה של קבע, הגם היא פטורה ממזוזה?

מציעא, אי ליבליה... אושר עילאי. משכנס רבי אשר ל"חנות" של ר' אהרן רואה הוא להפתעתו את אשתו אחוזת בידה כרך גדול מש"ס וילנא שהאותיות המזהבות המוטבעות בחזיתו, שידעו ימים ימים יותר, מכריות כי אוגד הוא בתוכו את מסכת בבא מציעא. "את קונה לליבליה גמרא?" קרא בפליאה, "הרי אין לנו אפילו את הכסף הדרוש לשלם לחלבן, מהיכן השגת מעות כה רבות?". והיא הצדקנית השיבה לו: "אתה וודאי זוכר את הצעיף היפה שקיבלתי מאמך, זכרה לברכה, לרגל נישואינו. היום, השכס בבוקר כשאתה שמת את פעמיך לבית הכנסת, הזדרזתי אל אחת ממכרותי, היא קנתה ממני את הצעיף והרי לך התשובה מניין לי כסף. אבל אמור לי נא, מהיכן לך יש כסף?". "מכרתי את השעון שקיבלתי לנישואי", השיב בפשטות, "הרי עלי מוטלת מצוות ולמדתם אותם את בניכם". היא לא הסכימה לותר בקלות והשיבה בביישנות: גם זכותי היא זו, וכי לא נאמר "אל תיטוש תורת אהרן?" שעה קלה עמדו השניים והתדיינו ביניהם, זה אומר שעליו לקנות את הגמרא וזו אומרת כי עליה לקנותה, ושניהם מסיימים כל טענה וטענה במשפט המופלא: "שהרי ליבליה מתחיל ללמוד גמרא בבא מציעא".

מוכר ר' אהרן עמד מן הצד והביט בהשתאות במחזה המופלא עד שניער והציע יוזמת שלום: "אולי חצי ישלם רבי אשר וחצי תשלם הרבנית". ההצעה התקבלה ברוב אושר.

ברם, עדיין לא באו כל הדברים על מקומם. **נעמדם** לצאת מביתו של ר' אהרן, ביקש רבי אשר לשאת את ה"בבא מציעא" אל ביתם - "ולמדתם אותם את בניכם", אך גם רעייתו חפצה לשאתה במו ידיה - "אל תיטוש תורת אמך"... לאחר שעה קלה אף ספק זה הוכרע: רבי אשר ורעייתו אחזו שניהם בגמרא וצעדו בצוותא לעבר ביתם כשבלבם מתרוננת השמחה "ליבליה" - מתחיל - ללמוד - גמרא - בבא - מציעא, אי ליבליה... דמעות אושר ניגרו על לחיו של רבי אשר והתגלגלו במורד זקנו אל עבר הכריכה המהורה של מסכתא בבא מציעא, ואף רעייתו הרבנית

**גומרים ש"ס
ב-5 דקות ליום,
זוכים בשפע גדול**

... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חנים התקשר עכשיו: *3764

בשאלה זו נחלקו הפוסקים.

אחרונים רבים סבורים, כי מאחר שבמשך ימות השנה סוכה זו משמשת כדירה קבועה, חייבת היא במזוזה גם במהלך ימי חג הסוכות, ולמרות שמוקמה בו סוכה, אין המקום מוגדר כ"דירת עראי" (קיצור שו"ע סי' קל"ד ס"ח, ומטה אפרים סי' תרכ"ה סכ"ז וערוך השולחן רפ"י סכ"ז, מקדש מעט ס"ק ל"ז בשם דרך החיים, שו"ת "ארבעה טורי אבן" סי' י"ד, המובא בשערי תשובה סי' תרכ"ו ס"ק ג).

אולם, ה"פרי מגדים" (או"ח "משבצות זהב" סוף סי' תרמ"ג והביאו המ"ב סוף סעיף י' בסימן תרכ"ו), ה"פרי חדש" (הובא ב"שערי תשובה" שם, משו"ת ארבעה טורי אבן) וה"ביכורי יעקב" חולקים וסוברים, כי בשבוע חג הסוכות פטורה סוכה זו ממזוזה, לפי שמהותה והגדרתה של הסוכה, היא "דירת עראי", ולפיכך, בשבוע זה מוגדר המבנה כ"דירת עראי" ופטור הוא מן המזוזה.

נידון זה הוליד בעקבותיו נידון נוסף. לפי הסוברים, כי בשבוע חג הסוכות פטורה הסוכה ממזוזה, האם בעלי הדירות שהסוכה ממוקמת בתוך ביתם, זקוקים להסיר את המזוזה לאחר חג הסוכות ולקבעה מחדש. שהנה, כלל ידוע בתורה קובע, "תעשה ולא מן העשוי". כלל זה מתייחס לכל המצוות שהתורה השתמשה בהן בלשון "עשה", ביניהן מצוות מזוזה. וכגון, אדם שקבע מזוזה על לוח עץ, ולאחר מכן התקין את לוח העץ בפתח ביתו ועשה ממנו "צורת הפתח" לבית, אינו יוצא ידי חובת מצוות מזוזה, מפני שיש **לעשות** מזוזה בפתח הבית [עיי' ברש"י מנחות לג/א ד"ה "תלי דשא ברישא" שלומדים מצוות מזוזה ממצוות ציצית], ומזוזה זו בשעה שנקבעה על לוח עץ לא שימשה כמזוזה, ולאחר מכן, כאשר כבר שימשה כמזוזה היה זה שלא על ידי מעשה קביעת מזוזה, כי אם על ידי שגמר את עשיית פתח הבית. מעתה, נמצא, כי החדר בו אנו דנים, היה פטור מן המזוזה בשבעת ימי חג הסוכות, ובתום החג, עת השיבוהו להגדרת "דירת קבע", המקום שב ומתחייב במזוזה, אך איש לא עשה מזוזה לחדר זה, שהרי קבועה היא ועומדת משכבר הימים! האין זה "תעשה ולא מן העשוי"?

אכן, לדעת ה"פרי חדש", לאחר הסוכות צריך לחזור ולקבוע את המזוזה מחדש. אולם, רבים מן האחרונים דוחים את דבריו, שכן, מאחר שהמזוזה נקבעה בעת שהמקום היה חייב במזוזה, הרי שהיא **נעשתה** ונקבעה כהוגן. העובדה כי כחלוף זמן היו ימים אחדים בהם המקום היה פטור ממזוזה ואחר כך שב והתחייב, אין בה כדי לבטל את המציאות הפשוטה, כי המזוזה נקבעה בחדר זה כדת וכדין, ולעולם כשרה וראוייה היא למצווה.

ראייה מעניינת הביאו אחרונים אלה לשיטתם, שהנה, בחג הסוכות, עת יורדים גשמים, מותר לסגור את הגג על הסכך (רמ"א או"ח סי' תרכ"ו סעי' ג). היתר זה מקובל גם על השיטות הסוברות, כי המניח את הסכך על סוכתו בעודה מקורה בגג זה, אינו מקים סוכה כהלכתה, מפני שעתה חוצץ הגג בין הסכך לבין השמים, וכאשר יוסר הגג, יהא זה "תעשה ולא מן העשוי" (עיי' "משנה ברורה" שם ס"ק י"ט). כיצד, איפוא, הותר בחג הסוכות לכסות את הסכך מפני הגשמים? מדוע לאחר מכן, עם הסרת הגג, אין לשוב ולנענע את הסכך, כדי שלא יהא "תעשה ולא מן העשוי"? אין זאת, אלא שמאחר שבתחילתו הונח הסכך כדת וכדין, הרי הוא כשר למצוותו, אף על פי שלמשך זמן מה לא היה ראוי מפני הגג שנסגר עליו (שו"ת "ארבעה טורי אבן" וכ"כ הבכורי יעקב בתו"ה לסי' תרכ"ה ועיי"ש ראייתו מהל' ציצית ומש"כ על דברי השע"ת הנ"ל, ועיי"ש שסיים, ש"הרוצה לחשוש לדעת הפר"ח... יחזור ויקבענה בלא ברכה").

דף י/ב שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין

תאי הכלא בבית סוהר, חייבים במזוזה?

הגאון רבי אפרים אשרי זצ"ל, מזקני הרבנים בארצות הברית, כיהן כרב בגטו קובנא בתקופת מלחמת העולם השנייה. בגטו קובנא כתב הרב אשרי זצ"ל תשובות על שאלות סבוכות שהועלו לפניו תוך כדי המלחמה, ולאחר המלחמה הוציאן בשו"ת, "ממעמקים" שמו.

בגטו קובנא היתה חובת מזוזה בתקופת השואה? אחת השאלות הנידונה בספר זה עסקה בהלכות מזוזה. יהודים רבים נדחסו על ידי הנאצים ימ"ש לפרבר קובנא, שהפך לגטו מסוגר. עם הזמן נפסלו מזוזה, ובתוך ים הייסורים והשכול, הצטערו היהודים הקדושים על כי אינם זוכים לקיים מצוות מזוזה. אחדים מהם פנו אל הגר"א אשרי זצ"ל, שיברר אם הבתים בהם הם מתגוררים חייבים במצוות מזוזה, והוא הפך בשאלה עד אשר מצא מקור לתשובה בסוגייתנו. עוד בתקופות קדומות דנו הפוסקים אם בית סוהר חייב במזוזה.

הנה, בגמרתנו מובאת מחלוקת רבי יהודה וחכמים, מדוע נקבעה מזוזה בלשכת פלהדרין, בה התגורר הכהן הגדול בשבעת הימים הסמוכים ליום הכיפורים, הן זו "דירה בעל כרחו", היינו: אין לו אפשרות לשהות במקום אחר. האם גם אופן דיוור זה חייב במזוזה? רבי יהודה אומר, כי בכל זאת קבעו בה מזוזה, "שלא יאמרו, כהן גדול חבוש בבית האסורים". כלומר, בית סוהר פטור ממזוזה, ולפיכך גם לשכת הכהן הגדול פטורה, אך כדי שלא יאמרו שהכהן הגדול כלוא בבית האסורים, התקינו בה מזוזה. חכמים חולקים וסוברים, כי המזוזה שבלשכתו הותקנה מעיקר הדין, לפי ש"דירה בעל כרחו" חייבת במזוזה. והאיל והלכה כחכמים, קיימת הוכחה ברורה, לכאורה, כי בית סוהר חייב במזוזה, שהרי אמרו חכמים, כי לשכת הכהן הגדול, אשר הושוותה על ידי רבי יהודה לבית האסורים - חייבת במזוזה.

החרתה החזיקה אחריו ובכתה בדמעות של התרגשות, "ליבלה - מתחיל - ללמוד - גמרא - בבא-מצינא, אי ליבלה...". כשהגיעו לביתם כבר היתה הגמרא רטובה מדמעות של שמחה ואושר, על כך שבנם ליבלה מתחיל ללמוד גמרא בבא מצינא ואף כשיבשה הגמרא נשארה הכריכה מקומטת מדמעותיהם!

סיים רבי אברהם קלמנוביץ את המעשה: "בגמרא זו למד אבי מורי, ואף אני זכיתי לראות גמרא זו, להעביר את ידי על הכריכה המקומטת, למשש את השמחה הגדולה על כך ש"ליבלה מתחיל ללמוד גמרא בבא מצינא", ולהבין מדוע הם זכו לכן תלמיד חכם כאבי.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ט/ב אבל מקדש שני... מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנת חנם

ורב שלום בניך

ואילו במסכת שבת (ק"ט) הובאה סיבה נוספת: שביטלו בה תינוקות של בית רבן.

לכן, אמר החיד"א, כשמנחם הקב"ה את ישראל, כי הגאולה בוא תבוא, הרי הוא מבטיחם כי סיבותיה יסולקו: "וכל בניך לימודי ה'" - ולא יבטלו תשב"ר מלימודם - "ורב שלום בניך" - לא תהא שנת חינוך... (קובץ המנהגים ר"ה יו"כ).

דף ט/ב טובה ציפורן של ראשונים מכריסו של אחרונים

הכרס והצפורן

כידוע, ארבע הגלויות רמוזות בארבעת בעלי החיים חסרי סימני הטהרה: שפן, ארנבת, גמל

"אחת לפני
השיעור ואחת
אחרי"

גם הר"ד ישראל, מגיד שיעור מירושלים לא מוותר.

2 משניות ביום וכל היום נראה אחרת.

כולם מצטרפים מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חינוך

מתקשרים ומאירים את הנשמה! *3764

ברם, יש אחרונים המפרשים כי לא נחלקו חכמים על רבי יהודה, אלא ב"דירה בעל כרחיה", אך גם חכמים מודים כי בית סוהר פטור ממזוזה (עין ברכי יוסף רפ"ו סעיף ד' וברעק"א שם ס"ק א').

מהו אכן הטעם לחלק בין בית סוהר ל"דירה בעל כרחיה"?

מהי מטרת בית הכלא? הגאון רבי יוסף שלו אלישיב זצ"ל מחלק ביניהם בסברא נפלאה. מטרת בית האסורים אינה לשמש דיור לאסיר, אלא לכתרו ולמנוע ממנו לשוטט ברחובה של עיר. ברם, "דירה בעל כרחיה", הרי היא ככל הדירות, אלא שהכהן הגדול מצווה לבלתי בחור לו מקום אחר למגורים. לפיכך, בית סוהר אינו מוגדר כ"בית דירה" ופטור הוא מן המזוזה, לא כן "דירה בעל כרחיה", "בית דירה" היא וחייבת במזוזה (הערות למסכת יומא).

נמצא, איפוא, כי קיימת מחלוקת הפוסקים, אם לדעת חכמים בית סוהר חייב במזוזה, וכך גם בתי הגטו, שבית סוהר הם, נתונים במחלוקת זו. אולם, טען הגר"א אשרי זצ"ל, הן גם לדעת המחייבים קביעת מזוזה בבית סוהר, קיימת סברא לפיה, בתי מעצר הנועדים לאסירים המרצים עונשי מאסר קצרים, מכונים "דירת ארעי" הפטורה ממזוזה (כפי שצייד הברכי יוסף הנ"ל לדמותו לבתים שבספינה, שמבואר בסוגייתנו שפטורים, עיי"ש). הואיל וחיי הכלואים בגטו היו תלויים מנגד, איש לא ידע מתי הצוררים ימ"ש יטלו את נשמתו או יגלוהו למקום אחר, בוודאי שהדיור בגטו מוגדר כ"דירת ארעי" הפטורה ממזוזה.

שאלתם של יהודים אומללים אלה, מעלה על נס, את גבורת נפשם ואת חוזק רוחם. גם בתוך השאול והתופת היתה התורה ומצוותיה נר לרגליהם. הי"ד.

דף יא/א מזוזה יחיד נבדקת פעמים בשבוע

מתי צריך לבדוק מזוזה?

גמרתנו היא המקום היחיד בש"ס בו הובאה ההלכה שיש צורך לבדוק את המזוזות שנקבעו בפתחי הבתים ובשערי העיר, שמא נפסלו עם השנים. הגמרא קובעת, וכך נפסק להלכה (שולחן ערוך יו"ד סי' רצ"א סעיף א'), שמזוזה של אדם פרטי יש צורך לבדוק פעמיים בשבע שנים, ומזוזות רבים יש צורך לבדוק פעמיים ביוכל שנים. כמובן, כי אם נרטבה המזוזה במים, או שאירע דבר מה דומה המהווה עילה לחשש כי נפסלה המזוזה - חובה לבדקה מייד, ואילו גמרתנו עוסקת בכל המזוזות (הגר"ח קנייבסקי שליט"א, במזוזות ביתך רצ"א שער הציון ס"ק ט').

השאלה הראשונה שיש לברר היא, מתי בתוך שבע השנים צריך לבדוק את המזוזה פעמיים. אם יבדוק אדם את מזוזתו שנה אחר שנה, די בכך לשבע השנים הבאות? או שמא כוונת הגמרא לבדיקה כל שלש וחצי שנים. ובכן, במסכת מזוזה (פ"ב הל' ט"ו) נאמר מפורשות, כי זמן הבדיקה של מזוזות רבים הוא פעם בעשרים וחמש שנים, ומכאן נלמד כי זמן בדיקת מזוזות יחיד הוא כל שלש וחצי שנים (פרשה סדורה על מסכת מזוזה ס"ק ע', ובספר שכל טוב עמוד שמ"א).

כל אחד יכול לבדוק לבד: הפוסקים מציינים (פתחי תשובה שם, ס"ק ג'), כי בדיקה זו אינה צריכה להיעשות על ידי מגיה מומחה, שהרי בעת רכישת המזוזה כבר נעשה הדבר, אלא יש לפתוח את המזוזה ולבדוק שלא ניטשטשו אותיותיה, נמחקו או נרקבו.

ברכה על החזרת המזוזה: כידוע, בעת שאדם זוכה לקיים מצוות מזוזה ולקבוע מזוזה בביתו, הרי הוא מברך על המצווה. מה דינו של המוציא את מזוזתו כדי לבדקה, האם בשעה שמחזירה צריך לברך שוב? בעל ערוך השולחן (יו"ד סי' רפ"ט סעיף ד') פוסק, כי אם מחזירה באותו יום ולא הסיח דעתו ממנה, אינו חוזר ומברך. כלומר, רק אם היה הפסק והסחת הדעת מן המצווה, יש לחזור ולברך עליה, אך אם לא היה הפסק גדול והסחת הדעת, אין צריך לחזור ולברך. הא למה הדבר דומה, לאדם שפשט את טליתו לזמן קצר, מתוך כוונה לשוב ולהתעטף בה, שאינו צריך לחזור ולברך עליה.

הנה כי כן, דימינו את הסרת המזוזה לזמן קצר, לאדם שהסיר לרגעים את טליתו. ברם, מדוע לא נשווה את הסרת המזוזה לאדם הנאלץ להסיר את תפיליו לפני כניסתו לבית הכסא, שעליו לברך בעת שיוצא ולובשן שנית. הן לובש התפילין מתחייב בברכה, מפני שחלף עליו זמן בו אסור היה לו ללבוש את התפילין, ועתה, עם התחדשות המצווה, עליו לברך. מעתה, גם המסיר את המזוזה מפני שעברו שלש וחצי שנים ויש לבדקה, חייב לעשות כן, שהרי מצווה הוא להסירה. הלמאי לא יברך לאחר שמשיבה למקומה?

הגר"ח קנייבסקי שליט"א (פרשה סדורה עמ"ס מזוזה אות ע') מסביר, כי אין כל מכה משותף בין שני המקרים. השווה בבית הכסא אינו ראוי להנחת תפילין אך האם בית שמזוזותיו טעונות בדיקה, אינו ראוי למזוזה? הס מלהזכיר. הבית לעולם ראוי וצריך למזוזה, אך בעל הבית נצטווה על ידי חכמים לבדוק אם לא נפסלו מזוזותיו. אין בכך כדי לגרום ל"הפסק" המחייב ברכה [ועיי"ש שתמה ע"ד האחרונים שדנו לחייב בברכה מטעם זה].

מנהג חסידים ואנשי מעשה: לסיום נציין, כי מנהג חסידים ואנשי מעשה לבדוק המזוזות מידי שנה בחודש אלול (מטה אפרים או"ח סי' תקפ"א), ובספר ישועת מלכו כתב בשם ספר זכירה: "בזדק מזוזות תדיר, ומשגיח שיהיו כשרים, יאריך ימים וינצל משדים ומרוחות, ויזכה לבנים כשרים".

וחזיר. החזיר מסמל את מלכות רומי, אשר החריבה את המקדש השני.
אומר הגר"א זצ"ל: משל זה האמור כאן, טובה כריסם של ראשונים מצפרנם של אחרונים, אינו מליצה בעלמא. בעוד שאר בעלי החיים מעלים גרה (כרסם), הרי שהחזיר מפרים פרסה (צפורן). בדרגה גבוהה יותר היו ישראל שגלו על ידי טהורי הכרס, מאשר אלה שגלו בחורבן השני על ידי טהור הצפורן... כאשר הגמרא באה לומר כי עדיפים הראשונים על האחרונים, היא מצאה עדיפות גם באופיה של האומה שהגלתה אותם...

דף יא/א בני יפת גומר ... גומר זה גרמניא

חלוקת העולם בין בני נח

שלושת בני נח, אומר התפארת ישראל (מסכת נגעים פ"ב משנה א'), חילקו ביניהם את היבשות: בני שם נטלו את יבשת אסיה, בני חם את אפריקה, ובני יפת את אירופה.
אכן, כאשר המשנה (בנגעים שם) רוצה לתאר אדם לבן היא קוראת לו 'גרמני' (ראה נגעים שם), כי האדם האירופאי שמבני יפת, שהם גם בני גרמניה - כאמור כאן "גומר זו גרמניה" - הוא הלבן מבני נח.

עולים על רכבת הלימוד
מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה': לומדים כמה דקות חוכים בסיוף רוחני עצום!

חודש ראשון התנסות חינם
קבע עיתים ללימוד *3029 עכשיו

מוקדש לעילוי נשמת
הר"ר **משה אלתר ארדן** ז"ל
ב"ר מיכאל ז"ל נלב"ע י"א באייר תשמ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו